

letsema: noor tuline naine, aga peab üksi olema, õigupoolest on ka Zinovi tossike... Boriss Timofejevitš otsustab ise Katerina juurde minna. Äkki kuuleb ta hääli: Sergei lahkub Katerinast, kelle juures ta on veetnud juba seitse ööd. Kui Sergei aknast alla ronib, kutsub Boriss Timofejevitš sulased «varast» kinni võtma, peksab Sergei oma käega läbi ja laseb ta laoruumi kinni panna. Nuhtlemisest väsinud, käsib ta minial endale süüa tuua. Katerina annab talle õhtusöögist järele jäänud seeni, millele on vargi puistanud rotimürki. Kui Boriss Timofejevitš valudes kokku langeb, võtab Katerina temalt võtmed ja läheb Sergeid lahti päästma. Tööletulijad leiavad sureva vanaperemehe, kes saadab sõna pojale ja käsib kutsuda preestri. Boriss Timofejevitš sureb, jõudmata pihtimisega lõpule. Katerina Lvovna ütleb, et äi sõi õhtul ohtrasti seeni, mis on paljud hauda viinud. Preester nõustub sellega meelsasti.

5. pilt: Katerina Lvovna voodis lamab Sergei, kes pole olukorraga rahul: peagi jõuab koju Zinovi Borissovitš ja armastusel on lõpp. Iseasi, kui ta saaks Katerina seaduslikuks meheks! Katerina rahustab teda: pole vaja karta kedagi, Boriss Timofejevitš püüdis neid takistada ja on nüüd mullas.

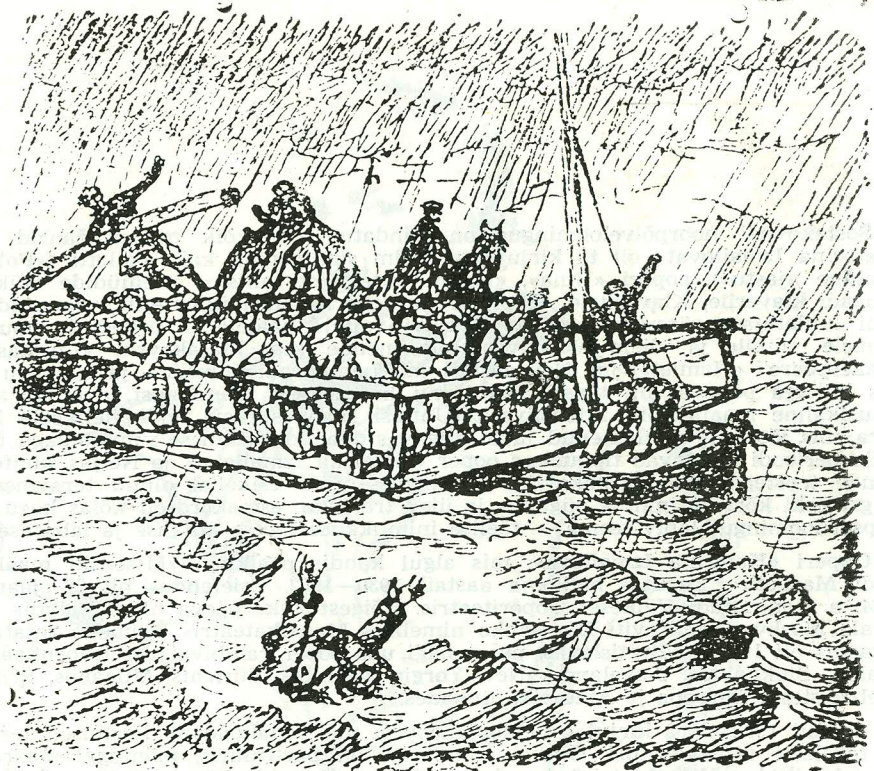
Sergei uinub. Katerinale viirastub surnud äi, kes ähvardab mürgitajat. Hirmunult äratab naine Sergei.

Kuuldub samme. Koerad ei haugu, tulija võib olla ainult Zinovi Borissovitš. Katerina peidab Sergei ja avab ukse. Mees hakkab aru pärima: kuidas Katerina on elanud, kuidas isa suri, ja — miks on toas meesterahva vöö? Ta hakkab naist peksma. Sergei tuleb Katerinale appi, koos tapavad nad Zinovi Borissovitši ja peidavad laiba keldrisse.

II VAATUS

6. pilt. Kõik takistused on läinud (Zinovi Borissovitš on «teadmata kadunud»), on Sergei ja Katerina pulmapäev. Ent Katerinat närvivad süümeepinad, alatasa seisatab ta keldri ees. Seda on ammu märganud ilmast ilma janu käes vaevlev Rābalapunt, kes teeb järelduse, et keldris peavad olema peened viinad. Kui noorpaar on sõitnud laulatusele, murrab ta keldrisse sisse ja, avastanud Zinovi Borissovitši laiba, jookseb ehmunult politseisse.

7. pilt. Maakonna politseijaoskonnas igavlevad politseinikud. Ispravnik

nuriseb: palk on väike, altkäemaksud närused. Izmailovite majas on täna pulmad, aga neid pole kutsutud. Selle eest tuleks nagu kord ja kohus kätte maksta, kui aga põhjuse leiaks.

Kardavoi toob sisse kohaliku «nihilisti», kes kinnitab, et ka konnadel on hing, ja selle eest pokri pistetakse.

Ilmub Rābalapunt. Kuuldes, et Izmailovite keldris on laip, elavnevad politseinikud ja tõttavad sündmuspai-gale.

8. pilt. Pulmapidu on täies hoos. Kenakesti purjus külalised eesotsas preestriga ülistavad noorpaari. Äkki märkab Katerina, et keldri lukk on lahti murtud. Nad otsustavad Sergeiga põgeneda, kuid politseinikud jõuavad enne kohale. Ispravnik alustab juttu ääri-veeri, ent Katerina ei pea vastu, käsib end kohe siduda ja ära viia. Sergei püüab põgeneda, peetakse aga samas kinni.

9. pilt. Etapiga Siberisse teel olevad sunnitöölised, nende seas Katerina ja Sergei, jõuavad vastu ööd suure jõeni. Altkäemaksu eest lubab tunnimees Ka-

terinal meesvangide juurde minna. Sergei aga kihutab Katerina minema, süüdistades teda kõigis õnnetustes. Nüüd tõmbab Sergeid noore sunnitöölise Sonetka poole. Sonetkal pole kombeks rõõme tasuta jagada. Näidates oma rābaldunud sukki, nõuab ta, et Sergei tooks talle uued — küsigu oma kaupmeheproualt, sellel on head villased. Teeseldes haiget, saab Sergei Katerina jalast sukad, viib need Katerina nähes Sonetkale ja kaob ühes tüdrukuga teiste silmist. Teiste naiste meelest on lugu naljakas, Katerinat pilgatakse.

Sergei ja Sonetka pöörduvad «paradiisist» tagasi. Sonetka irvitab Katerina üle, hoobeldes Sergei kingitusega. Vana sunnitöölise kutsus Katerinat, kes nagu ei mõistaks enam midagi enda ümber, edasi liikuma. Ootamatult tõukab Katerina Lvovna Sonetka vette ja viskub ise järele. Kiire vool kannab mõlemad ära.

Sunnitöölised jätkavad oma teed nukra lauluga. «...Miks on meie elu nii süng ja hirmus? Kas siis sellise elu jaoks sünnibki inimene?»

Sostakoviči noorpõlveloomingus on esindatud pea kõik muusikažanrid. Enne «Katerina Izmailovat» oli ta kirjutanud kolm sümfooniat, kaks balletti («Polt» ja «Kuldne ajastu»), ooperi «Nina», «Kolm fantastilist tantsu», prelüüdide tsükli ja Sonaadi klaverile, Klaveritrio, «Prelüüdi ja Scherzo» keelpillioktatile, romansid jaapani luuletajate värssidele, «Kaks Krõlovi valmi» häälele ja orkestrile, muusika kolmele filmile ja viiele sõnalavastusele (nende seas Majakovski «Lutikas» ja Shakespeare'i «Hamlet») jm. Neil aastail, mil Leningradi muusika- ja teatrielu pakus küllaga põnevaid nii klassikaliseid kui kaasaegseid loomingu, avardus autori muusikaline maailmapilt intensiivselt. Ühtlasi süvenes tema enda helikeele isikupära, mis jõuliselt oli ilmnenud juba hiilgavas debüüdis Esimese sümfooniaga (1925). Selle perioodi lõpetavad tippudena ooper «Katerina Izmailova» ja Neljas sümfoonia. Nende teostega tulid Sostakoviči loomingu senisele esikohale olnud teravmeelsuse ja groteski kõrvale inimlik sügavus ja ülev traagika; esmakordselt kõlas kogu tema küpsel loomingu läbiv teema — tõelise inimlikkuse kaitse kurjuse ja labasuse eest.

Ooperi «Katerina Izmailova», mis algul kandis pealkirja «Mtsenski maakonna leedi Macbeth», kirjutas helilooja aastail 1930—1932. Esietendus oli 22. jaanuaril 1934. a. Leningradi Väikeses Ooperiteatris. Kõigest kaks päeva hiljem jõudis ooper lavale Moskva Nemirovitš-Dantšenko nimelises Muusikateatris. Esimene rajatagune lavastus oli 1935. a. Bratislavas, peagi nägi uus ooper rambivalgust Kopenhaagenis, Prahas, Stokholmis, Clevelandis, New-Yorgis, Zagrebis, Zürichis, Milaanos, Brnos ja veel teisteski Euroopa ja Ameerika linnades.

Aastail 1962—1963 kirjutas helilooja ooperi uue redaktsiooni. Peamiselt teravdas ta tegelaste iseloomustusi. Olulisi muudatusi on partituuris, mõningal määral ka vokaalpartiides. Uuesti kirjutas ta kaks sümfoonilist vahemängu. Teise redaktsiooni esietendus oli Moskva K. S. Stanislavski ja V. I. Nemirovitš-Dantšenko nimelises Muusikateatris 8. jaanuaril 1963. a. Sellest ajast on «Katerina Izmailova» uus autori-redaktsioon käibel kõikjal, kaasa arvatud rajatagused teatrid: London, Nice, Viin, Brno, Budapest, Poznan, San Francisco, Kopenhaagen, Berliin (Saksa DV), Varssavi, Bukarest, Augsburg, München, Aachen jt.

NIKOLAI LESKOV
Ilja Repini joonistus.

KAASAEGSED ŠOSTAKOVITŠIST JA «KATERINA IZMAILOVAST»

Minu arvates pole Tšaikovski «Padaemanda» aegadest saadik vene muusikas olnud oma ajastule nii uudset ooperit... Oma dramatismi, emotsionaalse jõu ja helikeele meisterlikkusega on see parim, mis viimase poole sajandi vältel on loodud vene ooperiliteratuuris.

Esimese lavastuse dirigent SAMUIL SAMOSSUD (1934)

*

Sostakoviči ooper «Mtsenski maakonna leedi Macbeth» on kõigi revolutsiooni- järgsete aastate, kogu nõukogude muusikateatri väljapaistvaim nähtus. See on sügavalt erutav liüriline naise eludraama, mis avaneb julma, liiderliku ja mõnitava vene provintsiolustiku, varaka kaupmehe perekondliku elukorra «olukirjelduste» taustal, millised oma tõepäras tekitavad õudust. Tavad ja kombed, nagu helilooja neid paljastab, ületavad kõik samalaadse, mis on avalikuks tehtud vene kirjanduse poolt.

...Mitte orkester, vaid peenimate refleksidega närvisüsteem...

...«Leedi Macbethi» orkestrikõnes on küllaga torkavaid, salvavaid epigramme, sähvivaid teravusi, tabavalt lakoonilisi, plakatlikke repliike. Orkester säteb teravmeelsusest. Koloriidist mõtled hiljem. Õigupoolest sõltub koloriitki karakteriseerimisteravusest, ennastrahuldavat tähendust sel pole. Kuid oma loomingu jõuga, närvierksusega, julma tegelikkust siluvate luulendite lõhkuja raevuka kirega liidab Sostakovič kujutamisteravusele erutuse. Ei sentimentaalseid pisaraid, ei härdaid sententse, vaid tundliku, sotsiaalsest kurjast teadlikuks saanud kunstniku ja meistri kirgliku erutuse.

...Üksnes terava, tähelepaneliku ja hindava mõistuse ning kunstnikuerutuse ühendiga Sostakovičis võib selitada harukordset õnnestumist tema ooperis — täpse üldistuse ja plakatlik-loosungliku halastamatuse ühendit muusika pingeliselt tuikava pulsiga, «teritatud» rütmi ühendit tormilise, temperamentse «kiirjooksuga» ning, lõpuks sarkastilise pilke ühendit sügava ja kirgliku tundega. Kui läbi painajalikult rõhuva olmeatmosfääri hakkavad pääsema Katerina Lvovna vaiksed, õudselt-keskendunud kõnelused üksi iseendaga, ulatub muusika suurimani, mis temas võib olla — inimlikkuse ni, emotsionaalse tõepärani, kannatuse ülevuseni.

BORISS ASSAFJEV (1934)

*

See oli umbes kolmekümne kuuendal aastal, olin hiljaaegu lõpetanud Kuningliku Muusikakolledži ja kogusin endasse ahnelt kõiki muusikamuljeid, mis aga ette sat- tusid; siis külastasingi vanaaegset kuninglikku saali Londonis, kus esitati kontsert- korras ooper, mille autori, noore vene helilooja teoseid tunti Inglismaal vähe. Minu veendumuse kohaselt õnnestub ooperi kontsertettekandes harva selle mõtet ja dramaatilisi kokkupõrkeid ammendavalt edasi anda. See ooper aga — «Mtsenski maakonna leedi Macbeth», nagu teda tookord nimetati — vapustas mind. Tõenäo- liselt oli esitus küllalt hea, et sain ettekujutuse jõust, irooniast ja õrnusest ning viimase vaatuse sügavast traagilisusest. Tundsin muusika uudust ja individuaalsust, hoolimata sellest, et ta juured ulatusid loomulikult suurde minevikku.

...Sellest «Katerina Izmailova» ettekandest sai alguse minu sügav austus Dmitri Sostakoviči teoste vastu.

BENJAMIN BRITTEN (1966)

Kui peaksin täitma ankeedi oma eluloo peamiste sündmuste kohta, siis vastaksin küsimustele nii:

Kõige olulisem inimlik kohtumine Teie elus? — Šostakovičiga.

Kõige tugevamad muusikamuljed? — Šostakoviči loomingust.

Kõige tähtsam Teie interpreteerimistegevuses? — Töö Šostakoviči teostega.

Kõige suuremad raskused Teie dirigenditeel? — Takistus, vastupanu, «sünnitus- valud» peaaegu iga Šostakoviči sümfoonia esimese ettekande eel.

...Šostakoviči suuruse määrab minu jaoks eelkõige selle ühiskondliku ja kül- belise idee kaalukus, mis läbib kogu tema loomingut: mõte, et inimestel ei oleks halb, et nad ei piinleks ega peaks kannatama sõdu, sotsiaalseid hädasid, ebaõiglust ega rõhumist.

...Süümeerkus, teravdatud vastuvõtlikkus inimkannatustele ja kurjusele, soov teha nii, et kõigil oleks hea, on vene intelligentsi selle parima osa väärisomadused, kelle pärija on Sostakovič. Meenuvad küll Dostojevski, küll Lev Tolstoi ja tema «Ei saa vaikida».

...Šostakoviči, meie ajastu suure helilooja muusika on võitnud tunnustuse Nõu- kogudemaal ja kogu maailmas. See jääb alatiseks maailma muusikakultuuri ajalukku ihe tipuna.

JEVGENI MRAVINSKI (1966)

ГАТ «ЭСТОНИЯ»

ДМИТРИЙ ШОСТАКОВИЧ

КАТЕРИНА ИЗМАЙЛОВА

Опера в 2-х действиях

Либретто А. ПРЕЙСА и Д. ШОСТАКОВИЧА

по повести НИКОЛАЯ ЛЕСКОВА «Леди Макбет Мценского уезда»

Премьера: 6 ноября 1977 г.

Lavastusala juhataja — ÜLO MATESEN
Dekoratsiooniala juhataja — ELSA MÄNDSALU
Kostüümiala juhataja — LEIDA TALLO
Valgustusala juhataja — EVALD RADIK
Grimm ja parukad — HELJE BASIHHINA
Rekvisiidiala juhataja — META KALT
Kunstnik-butafoor — VÄINO VANTRIK
Pealavameister — HEINRICH TOOTS

Дирижер: заслуженный деятель искусств ЭССР ЭРИ КЛАС

Дирижер-ассистент: ПЕЭТЕР ЛИЛБЕ

Постановщик: АРНЕ МИКК

Художник: заслуженный деятель искусств ЭССР ЭЛЬДОР РЕНТЕР

Хормейстеры: народный артист ЭССР УНО ЯРВЕЛА и АННЕ ДОРБЕК

Концертмейстеры: ХЕЛБЮ ТАУК, РЕЭТ ЛАУЛЬ и
ЯАНУС ЮУЛЬ

Концертмейстер оркестра: МАТИ УФФЕРТ

Спектакль ведет: ЮРИ КРУУС

В ролях:

Борис Тимофеевич Измайлов, купец	— народный артист ЭССР ТЕО МАЙСТЕ заслуженный артист ЭССР МАТИ ПАЛБМ
Зиновий Борисович Измайлов, его сын	— РОСТИСЛАВ ГУРЬЕВ АНТС КОЛЛО
Катерина Львовна Измайлова, жена Зиновия Борисовича	— ЖЕННИ АНВЕЛБТ ТИЙНА ЯАКСОО МАРЕ ЙЫГЕВА
Сергей, работник Измайловых	— народный артист ЭССР ХЕНДРИК КРУММ КАЛБЮ КАРАСК
Аксинья, кухарка	— ХАЙЛИ САММЕЛЬСЕЛБ КАЯ СИЛЬДНА
Задрипаный мужичок	— ВЯЙНО КАРО ТИЙТ ТРАЛЛА
Приказчик	— КАЙДО КУУЗИК ИЛЛАРТ ОРАВ
Дворник	— ХАРРИ ИЛБЕС ХАНС МИЙЛБЕРГ
Первый работник (также кучер)	— АНТИ АЙНУМЯЭ ХЕЙНО РИКАС
Второй работник (также работник с мельницы)	— ВЕРНИ КИРС ХЕННО СЕЙН
Священник	— УНО КРЕЭН ЭРВИН КЯРВЕТ
Исправник	— ХАНС МИЙЛБЕРГ ЭННО МИККЕЛЬСААР
Местный нигилист	— ТИЙТ АРУВЕЭ МАЙТ РОБАС
Городовой	— ХАРАЛЬД КАРД КАЙДО КУУЗИК
Старый каторжник	— народный артист ЭССР ТЕО МАЙСТЕ заслуженный артист ЭССР МАТИ ПАЛБМ УНО КРЕЭН
Сонетка, каторжница	— ЭВЕ НЕЭМ ЛЕЭЛО СПИРКА ЛЕЙЛИ ТАММЕЛЬ
Каторжница	— заслуженная артистка ЭССР АЙНО КЮЛБВАНД НИЙНА ВЕЭСААР
Унтер	— ВЛАДИМИР БОРИСОВ ХАРАЛЬД КАРД
Часовой	— ХАРРИ ИЛБЕС КАЙДО КУУЗИК

Работники и работницы Измайловых, гости на свадьбе, полицейские, каторжники и каторжницы.

*

Действие происходит в дореволюционной России.